Кошт паштовай перасылкі аплачана агулам.

Цана асобнага нумару 60.000 м. п.

ЗМАГАНЬНЕ

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: Вільня, Віленская вул. 12, п. 6. (Wileńska 12 m. 6).
Рэдакцыя адчынена ад 12 да 2 г. штодня апрача сьвяточных дзён. Адміністрацыя ад 9 да 3 г.

Выходзіць тры разы у тыдзень.
Падпіска на адзін месяц з дастаўкай да хаты 480000 м.п.
Для заграніцы удвая даражэй.

Няпрынятыя у друк рукапісы назад не вяртаюцца.
Аплата надрукованага залежыць ад Рэдакцыі.
Цана абвестак: перад тэкстам 75.000 мк., сярод тэксту 60.000 м. і на 4 стр. 50.000 м., за радок пэтыту у 1 шп.

№ 20. Вільня, Серада, 19-га сьнежня 1923 г. Год I.

Перамога дэмакратыі.

У мамэнт, калі, пэўная сваей перамогі, польская нацыяналістычная „правіца" Сойму рыхтавалася зрабіць *сьмяротны ўдар усяму сялянству Польшчы*—бяз розьніцы нацыянальнасьці,—у мамэнт такога, на пагляд, поўнага і блізкога трыумфу абшарнікаў над фінансава зруйнаванай і маральна занялаўшай дэмакратыяй,—чатырнаццаць дэпутатаў-сялян з польскае большасьці, дагэтуль пакорных і паслухмяных абаламуціўшым іх польскім паном і ксяндзом-эндэкам, неўспадзеўкі паднялі галаву, скінулі з сябе ўзложанае ім на шыю маральнае ярмо і адным моцным, цьвёрдым словам „не!" разьбілі ўсе хітрыя пляны заклятых ворагаў працоўнага народу.

Урад Вітаса і Корфантага, урад аб'яднаных на грунце дзікое ненавісьці да ўсіх грамадзян Польшчы няпольскае нацыянальнасьці *паноў, капіталістаў і вясковых багатыроў*, якія ўжывалі сваей улады выключна дзеля здаваленьня сваей бязьмежнай прагавітасьці на лёгкую пажыву, ад гэтага аднаго слова чатырнаццацёх паслоў, раптам зразумеўшых сваю адказную ролю ў Сойме, *перастаў існаваць*. *„Курс на права"*, які манііўся давясьці да поўнага разгрому *ўсіх* нацыянальных дэмакратыяў Польскае Рэспублікі (у тым ліку і польскай) і на руінах гэтае самае Рэспублікі, зьнішчанай матарыяльна і маральна, збудаваць трон для будучага *польскага монарха*,—курс гэты аканчальна збанкрутаваў.

Тварэньне новага ўраду, згодна з прынятым ува ўсім культурным сьвеце парляманцкім звычаем, пан прэзыдэнт Войцеховскі, хоць і з цяжкім сэрцам, у першы чарод павінен быў даручыць *галаве опозыцыі*, паслу Тугуту лідэру партыі „Wyzwolenie".

Мы дужа добра памятаем, як у часе выбараў у Сойм партыя п. Тугута суліла нашаму народу залатыя горы: *тэрыторыяльную аўтаномію, школу ў роднай мове, „ачыстку" адміністрацыі*, а перад усім — *зямлю*. І мы гатовы верыць, што ўсё гэта рабілася шчыра—мо' ў тэй надзеі, што для „Wyzwolenia" ня хутка прыдзе магчымасьць здабыць ўлады. Але, як нас—на горкіх для нас прыкладах—навучыла сама-ж польская дэмакратыя, *ад пекных лёзунгаў да зьдзейсьненьня іх—дарога дужа далёкая*. Далёкая мо' й не затым, што дзеячы „Wyzwolenia" не захацелі-бы споўніць свае выбарныя пасулы, а затым, што пры найлепшых жаданьнях *не здалелі-бы* правясьці ўсё гэта ў жыцьцё ў перасычаным яшчэ дзікім нацыяналізмам польскім грамадзянстве і *сучасным польскім Сойме*.

Тое самае трэба сказаць і аб усёй сацыяльнай праграме „Wyzwolenia"—дужа радыкальнай: на грунце сучаснага Сойму зьдзейсьніць яе было-бы немагчыма, бо для яе не знайшлося-бы большасьці і дастатачнага падтрыманьня нават з боку некаторых нацыянальных меншасьцяў (жыдоўскай, нямецкай), дзе ёсьць перавага элемэнтаў, сацыяльна больш блізкіх да „правіцы", чым да „лявіцы".

П. Тугут у сваіх перагаворах з рознымі парляманцкімі клюбамі пераканаўся, відаць, аб труднасьці сваей задачы, бо ўжо згаджаўся нават свой урад абаперці ізноў на *польскай* большасьці—ад хрысьціянскіх дэмакратаў улева, выключаючы эндэкаў і нацыянальныя меншасьці. Але і гэта не магло ўдацца дзеля *вострых супярэчнасьцяў і палітычных, і сацыяльных, і нават асабістых*. І лідэр „Wyzwolenia" быў прымушаны зрачыся даручанае яму п. прэзыдэнтам місіі.

Гэта місія цяпер даручана б. міністру фінансаў, Уладыславу Грабскаму. Мы йшчэ ня ведаем, ці яму лепш пашэньціць, чым п. Тугуту,—ня ведаем, які будзе склад яго габінэту,—але ўжо сам той факт, што п. Грабскі, які быў увайшоў у склад ураду п. Вітаса, *выступіў* з яго праз пару тыдняў, калі выясьніў палітычнае і маральнае аблічча эндэцка-пястоўскіх міністраў, — сам гэты факт гаворыць аб *немагчымасьці павароту да панаваньня скампрамітаванага ўжо правага ўраду*, аб немагчымасьці прадаўжаньня *старога курсу*.

Якім-бы ні аказаўся новы ўрад, мы ў апошніх палітычных падзеях у Польшчы бачым *перамогу дэмакратычнае мысьлі* над дзікім нацыяналізмам і сацыяльнай рэакцыяй. Ма бачым *прабуджэньне сацыяльнае сьвядомасьці* нават сярод найбольш абаламучанае часьці польскага сялянства, доказам чаго зьяўляюцца тыя чатырнаццаць сялянскіх паслоў, што адважыліся паўстаць проці сваіх маральных прыганятых. Развал нацыяналістычнае большасьці ў польскім Сойме—гэта ўжо другая — чародная пасьля паражэньня кансэрватыстаў у Англіі—*праява вызваленьня* народаў Эўропы ад таго *нацыяналістычнага „пабеднага шалу"*, які стварыў грунт дзеля панаваньня ў іх самае чорнае рэакцыі.

Хай толькі польская дэмакратыя пасьля гэтай сваей першай перамогі над рэакцыяй *ня спыняецца на паўдарозе*, а йдзе далей наперад. Хай знойдзе ў сабе даволі сіл і адвагі, каб *забіць гідру рэакцыі на сьмерць і зьдзейсьніць у поўнай меры ідэалы працоўных масаў усіх народаў Польшчы*,— і дэмакратыі ўсіх нацыянальнасьцяў дапамогуць ей дайсьці поўнае перамогі над ворагамі „нашае і вашае волі".

У нашага румынскага блізьнюка.

(Сацыялёгічная паралель).

„Хрысьціянская Ліга", „Саюз Патрыётаў", пераважна крэсоўцаў, паціху,—у змове з „генараламі ад акупацыі" на ўсходніх—бэсарабскіх і заходніх—сяміградзкіх „Крэсах", гатуючых кадры фашыстаў,—падзеньне прамысловасьці, зьмяншэньне вывазу, дэзарганізацыя фінансаў і, як найлепшае і канешнае выражэньне ўсяго гэтага сацыяльна-палітычнага букету рэакцыі — спадак румынскай „маркі"—г. зв. леі... І, зразумела, страшэнны ўзрост дарагоўлі!..

Усё гэта робіць Румынію ня толькі найбліжэйшай да сэрца суседкай Польшчы, але запраўднай сястрой Польшчы п. п. Корфантага і Дмоўскага...

Можна прадпалажыць, што аднолькавыя зьявішчы маюць і падобныя прычыны.

І ў запраўднасьці цяперашні рэжым у Румыніі, асновалы на панаваньні невялікай кучкі вялікіх капіталістаў, якія ў суполцы з „баярамі" — абшарнікамі безцэрамонна набіваюць сабе кішані — карыстаючыся „высокай апекай і абаронай з боку трону..

Праўда ў Польшчы пакуль што няма караля, але як жа-ж да яго паціху, а нат голасна ўздыхаюць ужо хаця-ж бы нашыя віленскія „баяры"—„консэрватысты"...

Але-ж паслухайце далей, як дайшла да гэткага адчайнага палажэньня багатая Румынія, гэтая другая, пасьля Расеі „жытніца Эўропы", якая мела ўсе магчымасьці хутка дайсьці да даўняга дабрабыту пасьля ваенных зьнішчэньняў.

Як і шмат каго іншага, і Румынію падбіла шалеючая цяпер у Эўропе „вэрсальская хвароба"—і яна ў 1919 годзе выабразіла сябе „моцарстрам", амаль нават, як хтось яшчэ,—„вялікім моцарствам"!!.

Гэтая хвароба і давяла здаровы калісь край да ўтраты „добрага сэнсу" ў галаве сацыяльна-палітычнай раўнавагі ў грамадзянстве, абесцаненьні валюты і—агульнаму абядненьню шырокіх масаў народу...

Таксама, як і ў „Польшчы Пілсудскага", на „зары адраджэньня Вялікай Румыніі" ўсё грамадзянста—дробна-буржуазная інтэлігенцыя, афіцэрства, чыноўнікі, студэнты і інш. былі і ахоплены і захоплены гордым лятуценьнем і не шкадавалі ахвяры на аўтара „моцарствовай ідэі"... Усей гэтай „Маладой Румыніі" таксама здавалася, што прыйшлі часы яе ўрадаваньня і панаваньня і што гэтак добра будзе назаўсёды...

Але толькі цяпер усе гэтыя „палітыкі малодшага веку" добра зразумелі, што гэта ўсё былі толькі пекныя лятуценьні: цяпер дарваўшаяся да ўлады румынская Хьена, акурат як і ў Польшчы трымае сваіх урадоўцаў, ахвіцэраў, працаўнікоў на такіх пэнсіях, якія, як і ў Польшчы, засудзілі іх на галоднае выраджэньне...

Румынскія ўрадоўцы прабавалі таксама баставаць, выставіўшы вельмі скромныя дамаганьні аб павялічэньні „галодных пайкоў", але „хьенскі" ўрад ня горш ад пана Вітаса расправіўся з „сваімі" рабамі—працаўнікамі, літаральна раздавіўшы галодны рух, павыкідаўшы на вуліцу тысячы „важакоў", і... зарабіўшы добра на гэтым інтарэсе яшчэ і ў сэнсе „oszczędności" для скарбу...

У выніку ўсяго гэтага галоднага руху і гвалтаў урадовай клікі, і ў Румыміі хуткім тэмпам разьвіваецца пралетарызацыя сярэдняга стану насяленьня... Гэтае важнае зьявішча можа, як і дзе інш, прывясьці да вельмі паважных далейшых вынікаў...

У выніку гэтай пралетарызацыі сярод урадоўцаў і—запраўднага пануючага над імі ўрадовага тэрору пануючая кліка вялікай буржуазіі і баярства ня маюць ужо зусім ніякай перашкоды ў законе: дэмаралізаванае чыноўніцтва пакорна выпаўняе ўсе загады запраўдных паноў палажэньня, якія зусім бесцэрамонна нажываюцца, рабуючы народ і скарб, кідаючы сваім галодным слугам ласкавыя „łapówki"...

Краем фактычна правяць некалькі разбагацеўшых банкаў, якія скупоўваюць у свае рукі розныя прадпрыемствы, як гэта робіць Штынэс у Нямеччыне, ці Корфанты ў Польшчы.-.

Каралеўскі двор зьяўляецца толькі пекнай аздобай, якая падтрымліваецца з „шацункам" дзеля таго, каб лягчэй была вызысківаць народ і карыстацца сілай арміі і паліцыі—дзеля падтрыманьня „дысцыпліны ў краі"...

Нічога няма дзіўнога, што ў гэткіх варунках народнае недавольства расьце... Але расьце таксама і „энэргія" і „гатоўнасьць" ваенных штыкоў і паліцэйскіх гумовых палак...

І вось народны рух неяк злучаецца фашыстаўскімі антысэміцкімі дэмагогамі пераважна з крэсавых генаралаў, якія хочуць вызваліць край ад паняволеньня яго „жыдоўскімі", але ў запраўднасьці найпатрыятычнейшымі, нацыянальна-румынскімі банкамі...

Усходнія і заходнія крэсы робяцца цэнтрамі антыўрадовай агітацыі і фактычна ўжо не спаўняюць загадаў цэнтральнай улады... Крэсы неяк пачынаюць аўтаматычна адваліваццa, адламвацца ад Дзяржавы, не зважаючы на асаблівую патрыятычнасьць правадыроў гэтага руху... Гэтае адламываньне крэсаў указвае неяк на запраўдную прычыну ўсей румынскай, а можа й наагул „вэрсальскай", хваробы гэтага недайшоўшага да ладу „моцарства"...

Але на гэты магутны рух пакуль што цэнтр адказывае падгатаўленьнем ваеннай дыктатуры, да якой вельмі прыхільна адносіцца сам наступнік трону прынц Карл.

На гэтыя пагрозы падпольныя арганізацыі фашыстаў адказалі „чорным сьпіскам“ асобаў, якія павінны быць забіты пры пераварoце...

Гэты сьпісак нядаўна быў апублікаваны і зрабіў запраўдную паніку ў краі. У ліку гэтых асобаў—найбольш ведамыя палітыкі, грамадзкія дзеячы, капіталісты і абшарнікі краю... Сьпісак гэты выкрыты г. зв. „сігуранцай“—румынскай тайнай паліцыяй, якая, як можна добра зразумець, у гэтым грамадзянскім хаосе ўзаемных ненавісьцяў і падазрэньняў—плавае, як рыба ў вадзе, і фактычна зьяўляецца рашучай сілай у гаспадарстве,..—як да гэтага рашуча і хутка йдзе й Польшча...

Адзіная толькі, апрача караля, розьніца ў параўнаньні з нашымі польскімі ўнутранымі стасункамі, гэта—ў тым, што румынскі прэм‘ер п. Братіану—ня роўня нашаму „безкраватнаму“ прэм. п. Вітасу. Гэта нязвыкла разумы, хітры і спрытны, хоць таксама зусім безпрынцыпны, палітык. Пры дапамозе магутнай „сігуранцы“, аднолькава страшучы ўсіх паўсюднай небясьпекай, ён моцна ўтрымлівае ўладу, балянсуючы, як на нацягнутым дроце ў цырку...

Як можна зразумець, і там у Румыніі таксама адным з галоўных страхоцьцяў, якім паразіты на народным целе ўтрымліваюць уладу над грамадзянствам, зьяўляюцца „ківаньні“ на Ўсход, на „савецкую небясьпеку“, і спагадаючыя гэтай „небясьпецы“ ўсё мацнейшыя і мацнейшыя рукі паднімаючай галаву работніцкай клясы...

Вось якія цікавыя для „параўнаўчай соцыялёгіі“ зьявішчы можам мы наглядаць у суседняй сястрычцы-блізьнятцы нашае Польшчы—Румыніі...

І не дарма гэтак шчыра і паліцэйскі-сардэчна вітала румынскага караля ня так даўно ўся афіцыяльная Польшча...

М.

Графаманія.

Беларуская газэта, папаўшы ў глухі вясковы куток, дзе яшчэ ня чулі аб магутнай хвалі нашага Адраджэньня, будзіць у душах зусім зразумелыя рэфлексы, заклікаючы спаўшых да працы. Першым адклікам у маладых гарачых душах зьяўляецца хаценьне выказаць у літэратурнай форме свае пераживаньні, быўшы целам здалёк, пачувацца блізкім духам той грамады піонэраў Справы, якія ўзялі на свае плечы цяжкі труд церабіць новыя шляхі ў разбуджаных душах. Гарачы парыў, гэткі зразумелы, гэткі блізкі сэрцу кожнага з нас, гэткі сьветлы малады і прыгожы! І вось плывуць у рэдакцыю няпрывычнай да пяра рукой пісаныя вершы аб безпатольнай Беларусі, аб мужыцкай крыўдзе, аб салавейнай песьні ў маёвую ночку, аб няшчасным каханьні і г. п. Вершы, пісаныя рукой дзяцюка, схапіўшага першы раз за пяро, каб зрабіць літэратурную споведзь душы, вершы ня толькі з кульгавым рытмам і скандальнай рыфмай, але вельмі часта нязгодныя з беларускай орфографіяй. Гэтак было й тады, калі радаснай навіной паляцела на вёску першая газэта „Наша Доля“, гэтак і цяпер — васемнаццаць гадоў пазьней, гэтак будзе й далей. Спаміж гэтых маладых „паэтаў“ мала каму суджана пабачыць свае творы надрукаванымі, яшчэ меней каму — папасьці на беларускі Парнас. Большасьць „твораў“, радзіўшыхся быць-можа ў вялікіх муках творчасьці або ў мамэнт натхненьня, паміраюць бязслаўна ў рэдакцыйным кошыку, і толькі малы процэнт дае магчымасьць сваім тварцам узяць шлюб з літэратурай.

Гэтак на старонках „Нашай Долі“ і „Нашай Ніві“ мелі свой дэбют паэты, якія сёньня зьяўляюцца магутнымі сіламі нашай літэратуры, выплыўшы з вясковых куткоў на літэратурную арэну, дзякуючы заблудзіўшай у вёску беларускай газэціне.

Цяжкі труд у масе сьмяцьця шукаць жамчужыны. Яшчэ цяжэйшы—усім гэтым грэшнікам пяра даць гэтакі адказ, каб не „абразіць аўтарскую гордасьць“ і не заліць холадам рэдакцыйнай „пачтовай скрынкі“ зазіхацеўшую ў маладой душы іскарку, якая з часам можа зазьяць вялікім полымям запраўднай творчасьці! Трэба чутка ўчытывацца паміж радкоў і, як добры спавядальнік, бяз злостнай іроніі разглядаць віну і даваць добрую раду.

Але трэба асьцерагацца й іншай крайнасьці.

Дзеля таго, што мы культурна молады, дзеля таго, што ў нас шмат дзе не хапае рук да працы, дзеля таго, што ў нас шмат яшчэ поля стаіць адлогам—радасна вітаць кожную мярноту, як зьявіўшагася з пушчы прарока. Друкаванае слова — паэма, повесьць, верш, апавяданьне,—твор чалавека хворага на графаманію *) зробяць вялізную шкоду нашай справе, выхоўваючы пакаленьне на творах, пазбаўленых мастацкага сэнсу і добрага смаку. Лік нашых чытачоў з кожным днём расьце і вялікі контынгэнс чытаючай публікі дае вёска. Кожная літэратурная навінка знойдзе сабе вясковых чытачоў, якія менш крытычна моʻ будуць адносіцца да сваей лектуры. А здараецца, што ў выдавецкай гарачцы прашмыгне праз друкарскую машыну і бяздарны твор, — дык абавязкам крытыкі ёсьць разьвеяць той аўторытэт, які дае яму друк.

Папера і друкарская фарба цярплівыя і бязкрытычныя: яны не саромяцца фіксуючы кожную чалавечую думку, але будучы гісторык літэратуры можа пачырванець, чытаючы бязьсільныя патугі пяра старога пакаленьня.

Асьцерагаймося літэратурных бяздарнасьцяў, каб не распаўсюджваць графаманіі, бо прыклад бывае заразным.

П. Л.

Ці споўнілі Вы свой абавязак адносна Цантр. Беларускай Школьнай Рады? Ці заплацілі Вы належачую ад Вас грашовую складку за гэты месяц?

---

*) Манія пісаць—ад грэцкага слова графэ—пішу.

Палітычныя падзеі.

ПОЛЬШЧА.

Прэзыдэнт Вайцехоўскі прыняў адстаўку габінэту Вітаса і даручыў фармаваньне новага габінэту паслу Тугуту, лідэру партыі „Wyzwolenie“. Тугут прыняў місію і абвесьціў, што мае на мэце ўтварэньне не-парлямэнтарнага ўраду, у склад якога ўвойдуць спэцыялісты і які будзе мець заданьнем направу скарбу, войска і адміністрацыі. Далей п. Тугут распачаў перагаворы з прадстаўнікамі паасобных соймавых клюбаў. Выясьнілася, што большасьць клюбаў стаіць за ўтварэньне парлямэнтарнага ўраду. Хадэкі выступілі з камбінацыяй аб утварэньні польскай большасьці ад хадэкай да пэпэсоўцаў уключна. Захады п. Тугута ў гэтым кірунку не далі пажаданых вынікаў і п. Тугут зрокся місіі ўтварэньня габінэту.

Прэзыдэнт Вайцехоўскі даручыў утварэньне новага ўраду п. Ўладыславу Грабскаму, быўшаму міністру фінансаў у габінэце Сікорскага; Ул. Грабскі ў размове з журналістамі заявіў, што мае замер утварыць габінэт, які будзе мець на ўвазе галоўным чынам аздараўленьне фінансаў; ня можа быць мовы аб шырокай праграме ў іншых галінах дзяржаўнага жыцьця, пакуль ня будуць урэгуляваны фінансавыя пытаньні.

У зьвязку з адстаўкай хьена-пястоўскага ўраду вельмі заварушыліся розныя тайныя і яўныя — фашыстаўскія арганізацыі. „Robotnik“ друкуе камунікат ураду арганізацыі сокалаў, які, паведамляючы, што сакольская арганізацыя аб‘ядналася з арганізацыямі Галерчыкаў, Довборчыкаў, Лігай Ахроны Канстытуцыі і інш. фашыстаўскімі арганізацыямі ў Раду Нацыянальнай Абароны, якая ставіць сабе заданьнем падтрыманьне імкненьняў нацыянальнай палітыкі і барацьбы ўсялякімі срэдствамі проціў выступленьняў „пагражаючых ладу і бясьпечнасьці публічнай“,—заклікае ўсіх сябраў, каб былі ў кожны момант гатовы стаць на заклік Галоўнай Рады.

Таксама ажывілася дзейнасьць і другое фашыстаўскае арганізацыі P.P.P. (Pogotowie Patrjotów Polskich), якая абвесьціла мабілізацыю сваіх сяброў.

П. Морачэўскі, які спаўняе цяпер абавязкі маршалка Сойму, заявіў Прэзыдэнту Рэспублікі, што з прычыны мабілізацыі фашыстаў, таксама рыхтуюцца да баявое гатоўнасьці і сацыялістычныя баёўкі.

Камісія для досьледаў узросту дарагоўлі ўстанавіла, што ў першай палове сьнежня дарагоўля ў параўнаньні з апошняй паловай лістапада ўзрасла на 66,89 проц.

Савецкая мука ў Варшаве.

У Варшаве зьявілася на рынках у значных разьмерах расейская мука т. зв. „крупчатка“, якая прадаецца шмат танней, чым амэрыканская.

Я. Пачопка.

Кармленьне малочнай каровы.

(Гл. „Змаганьне“ № 17).

Дзе і як ператраўляецца ў каровы корм? Для таго, каб умела карміць карову, трэба быць знаёмым з устройствам трыбухоў каровы, тых органаў, дзе ператраўляецца корм.

Карова, як ведама, належыць да так званых жывёлаў жвачных, да якіх належыць, між іншым, і авечка. Устройства трыбухоў у жвачных шмат чым розьніцца ад трыбухоў тых жывёлаў, якія ня жвуць жвакі, напрыклад, трыбухоў каня і сьвіньні. Адзначаюцца жвачныя ад няжвачных, паперш ым, тым, што ў жвачных няма сьпераду верхніх зубоў, а самая галоўная адзнака ў тым, што ў няжвачных трыбухі складаюцца з аднаго толькі мяшка (ператраўніка) і кішак, тады як у жвачных трыбухі складаюцца з чатырох мяшкоў, зросшыхся разам: (ператраўнік складны): трыбуха, сіта, кніжкі і сычука.

Дзеля таго, што ў каровы ператраўнік складны, корм карова ператраўляець шмат даўжэй, чым конь. Праўда, карова жарэць корм надта скора, але затое, пад‘еўшы, яна йшчэ мусіць доўгі час жваць жваку, гэта значыць, другі раз пераціраць зубамі той самы корм, чаго ня робіць конь або сьвіньня, якія добра жуюць корм адразу.

Разгледзім папарадку, як бярэць карова корм і як перапускаець яна яго праз усе свае вантробы.

Карова захватаваець корм языком і пярэднімі зубамі. Пярэднія зубы карова маець толькі на ніжніх пашчэмках, увярху, насупраць іх зубоў няма, а ёсьць цьвёрды рубец.

Папаўшы ў рот, корм пераціраецца кутнімі зубамі і змачываецца сьлінаю. Апроч таго, што ад сьліны корм робіцца мягчэйшым, сьлізчэйшым і ад гэтага лягчэй глытаецца, сьліна пературараець на цукер той крахмал, які ёсьць у корме. Крахмал у вадзе не расходзіцца і дзеля гэтага ня можа перайсьці цераз кішкі ў кроў, як цукер. У роце ад сьліны ператвараецца у цукер толькі нязначная частка крахмалу, а рэшта ўжо—ў ператраўніку. Перацёрты на зубах і змочаны сьлінаю корм з роту пераходзіць у **глотку** і па глотцы пападаець у першы мяшок ператраўніка, які завецца трыбухом.

Трыбух ёсьць найбольшы мяшок ператраўніка. Гэты мяшок такі вялікі, што ў ім можа зьмясьціцца 10—12 вядзёр вады. Чым карова корміцца горшым і грубейшым кормам, тым большы ў яе трыбух. У цялят, якія жывяцца толькі адным малаком, трыбух бывае зусім малы, а, наадварот, вялікім бывае чацьверты мяшок—сычук. Толькі тады, як цялёнак пачне пераходзіць ад малака да грубога корму, пачынае хутка разрастацца трыбух.

Трыбух у каровы заўсёды бываець у руху. Рух гэты можна дасьледзіць, калі націснуць кулаком у левы пах каровы і націснуўшы патрымаць кулак колькі мінутаў: трыбух будзе то падымацца, то быццам апускацца. Бывае гэта ад таго, што тоўстыя сьценкі трыбуха то раздуваюцца, то сьціскаюцца ізноў, павялічаваючы і памяншаючы самы мяшок. Ад гэтага корм у трыбуху перамешаваецца, пераціраецца і лепей ператраўляецца. Калі трыбух застановіцца, перастанець падымацца, тады карову абдуваець, ператраўка корму спыняецца і корм пачынае проста ў трыбуху гніць. Калі не дапамагчы ў гэткім выпадку карове, дык яна раздуецца, як бубён, і можа здохнуць.

У трыбуху корм бывае блізка што суткі і пасьля гэтага пераходзіць у другі мяшок ператраўніка—сіта.

Сіта ляжыць з правага боку ад трыбуха. Сіта маець тры дзіркі. Аднэй дзіркай сіта злучаецца з глоткай, другой з трыбухом, а трэцяй — з трэцім мяшком ператраўніка—кніжкай. Сітам яно называецца дзеля таго, што праз гэты мяшок ператраўніка перапускаецца, як цераз сіта, ўвесь корм, які ідзець з глоткі або з трыбуха. Часткі корму, якія ўжо добра ператравіліся ў трыбуху, пераходзяць праз сіта далей у кніжку.

Тыя часткі корму, якія йшчэ зусім не ператравіліся, або йшчэ досыць цьвердыя і грубыя, сіта не прапускае праз сябе і карова адрыгаець назад, у глотку, і па глотцы гэты корм ізноў ідзе ў рот, дзе карова жвець яго зубамі ізноў. Вось ад гэтага ў каровы і бывае **жвака**. Перажваны другі раз і добра расьцёрты зубамі корм ідзе ізноў у глотку, але цяпер ужо мінаець трыбух і адразу з глоткі пераходзіць у сіта, а з сіта проста ў кніжку. Калі карова жвець жваку, дык яна пераціраець зубамі ня той корм, што цяпер зьела, а ўчарашні, які ўжо быў да гэтага ў трыбуху.

Кніжка (трэцяя часьць ператраўніка ў жвачных) зроблена так, што сьценкі яе маюць зборкі-лісьцінкі, падобныя як у кніжцы да чытаньня. У кніжцы корм пераціраецца паміж гэтымі лісьцінкамі і робіцца падобны на рэдкую кашу. З кніжкі кармовая каша пераходзіць у чацьверты мяшок ператраўніка--сычук.

Усе першыя тры мяшкі ператраўніка большменш ёсьць круглыя, як пузыры, а сычук мае прадаўгаватую форму.

Сычук, адпавядае ператраўніку усіх іншых жывёлаў, якія ня жвуць жваку (у тым ліку і чалавечаму). Ува ўсіх трох першых пузырах ператраўніка (трыбуху, сіце і кніжцы) корм толькі як быццам падрыхтовываўся для ператраўленьня, але самоя ператраўленьне пачынаецца толькі з сычука. Справа ў тым, што ў сычуку заўсёды ёсьць так званы **ператраўны сок**. Вось гэты ператраўны сок мае такую моц, што ён раскладаець на часткі той бялок, які ёсьць у корме і робіць яго магчымым для пераходу ў кроў.

З сычука кармовая каша пераходзіць у кішкі. У кішках корм аканчальна ператраўляецца. Кішкі бываюць тоўстыя і тонкія. Кішкі ў брусе ляжаць скручанымі, а каб іх выцягнуць у струну, дык імі абкруціў-бы 20 разоў карову.

Адразу з сычука корм пападае у так званую **дванаццаціпалую кішку**. У гэту кішку ад печані ўліваецца **жоўць**. **Печань** ёсьць ня што іншае як залоза, якая вырабляець жоўць.

Што робіць жоўць? З папярэдняй гутаркі мы ведаем, што сытнасьць корму залежыць ад таго, колькі ён маець у сябе бялка, крахмалу і алею. Але гэткімі яны ня могуць перайсьці з кішок у кроў, а павінны йшчэ раскласьціся на болей простыя часткі. І вось, як мы ўжо ведаем, крахмал ператвараець сьліна, бялок — ператраўны сок, а алей якраз ператвараець жоўць з дапамогай соку другой залозы.

Гэткім парадкам у дванаццаціпалай кішцы корм ператвараецца і робіцца такім, каб прасачыцца ў кроў. Адным словам, цяпер корм як быццам дзеліцца на дзьве часьці: ператраўленую і неператраўленую, або зусім лішнюю, якая пераходзіць па кішках і выкідаваецца каровай вон. Вось гэта і ёсьць тое, што завецца **калам**.

Што робіцца з ператраўленай часткай корму, якая складае з сябе ўсю тую сыць і ўвесь той клёк, які ідзе на падтрыманьне жыцьця каровы і на вырабатак малака? Адказаць на гэта можна каротка:—яна перасачаваецца з кішок у кроў. Цікава толькі якім парадкам.

Кожны напэўна ведае, што ўсярэдзіне кішкі не такія гладкія, як знадворку. Кожная кішка, апроч тоўстых, усярэдзіне бывае пакрыта **ворсай**. Кожная **варсінка** ёсьць нібы маленькі мяшэчак з надта цененькімі бакамі. Да кожнага гэткага мяшэчка падходзіць цянюткая, як валасінка, жылка. З кішок сыць, распушчаная надта рэдка ў вадзе, перасачаваецца ў сярэдзіну варсінкі, а адтуль у жылку і пападае ў кроў. Кроў, як ведама, заўсёды бяжыць па жылах кругом: ад сэрца ў легкія і ізноў назад. Прабягаючы хутка па сьценках кі-

НЯМЕЧЧЫНА.

Гаспадарчы крызіс у Нямеччыне прымае ўсё большыя разьмеры. Выпуск т. зв. „рэнтовай маркі“ толькі на кароткі час устрымаў далейшы спадак папяровай маркі. Крэдыт дзяржавы ў Рэнтовым Банку падыходзіць да канца, дзеля гэтага ўрад прымушаны будзе альбо распачаць новую эмісію, што выкліча далейшы спадак маркі, альбо зрабіць заграмічную пазычку.

Атрымаць заграмічную пазычку Нямеччына зможа на такіх-жа варунках, як і Аўстрыя, г. зн. даўшы ў заставу заграмічным капіталістам пэўныя крыніцы дзяржаўных даходаў, што яшчэ больш пагоршыць палажэньне працоўных масаў. Апрача таго патрэбна т. зв. „успакаеньне“—інакш кажучы, задушэньне рэвалюцыйнага руху, каб заграмічныя капіталісты мелі пэўнасьць, што яны ня страцяць сваіх капіталаў.

Нямецкі ўрад таксама стараецца распачаць беспасрэдныя перагаворы з Францыяй, на што апошняя, магчыма, пад уплывам ангельскіх выбараў, ідзе даволі ахвотна.

А тым часам урад Маркса павялічвае пасрэдныя падаткі, якія яшчэ большым цяжарам лажацца на плечы шырокіх слаёў народу, даючы малыя вынікі ў справе направы фінансаў. На радыкальныя меры, як высокае ападаткаваньне багатых клясаў, альбо частковай канфіскаты іх маемасьці на карысьць дзяржавы, правіцовы габінэт Маркса ня здольны. Павялічваецца рабочы дзень у той час, калі лік безработных усё ўзрастае.

І гэты габінэт—яўны вораг працоўных і абаронца інтарэсаў капіталістаў—атрымаў свае надзвычайныя паўнамоцтвы, толькі дзякуючы нямецкай сацыялдэмакратычнай фракцыі! Гэтую здраду інтарэсам работнікаў сац.-дэм. фракцыя тлумачыць тым, што калі-б габінэт Маркса не атрымаў паўнамоцтваў, дык парлямэнт быў-бы распушчаны, а мамэнт для новых выбараў зьяўляецца некарысным для работнікаў.

Мамэнт запраўды зьяўляецца некарысным, толькі не для работнікаў, але для сац.-дэмакратаў, якія сваей палітыкай адпіхнулі ад сябе работніцкія масы і аддалі-б свае галасы на больш левыя партыі і ў першую чаргу на камуністычную. Аб гэтым красамоўна сьведчаць зьезды сац.-дэмакратычнай партыі, якія выносяць рэзалюцыі недаверыя ўраду і парляманцкай фракцыі сацыял-дэмакратаў.

Ня гледзячы на забарону легальнага існаваньня, камуністычная партыя ў Нямеччыне існуе нелегальна, а шырокія слаі пралетарыяту дамагаюцца ад буржуазіі адмены гэтай пастановы. У Бэрліне гэты загад выклікаў вялікія забурэньні, вынікам якіх былі масавыя арышты. Але гэтыя рэпрэсіі ня спыняць рэвалюцыйнага руху ў Нямеччыне.

Урад Саксоніі падаўся ў адстаўку.

Сойм Тюрынгіі распушчаны.

АНГЛІЯ.

На супольным паседжаньні Партыі Працы з прадстаўнікамі прафэсыянальных саюзаў абгаварывалася палітычнае становішча Партыі Працы (Labour Party). Выражана даверые Мак-Дональду. Правае крыло партыі выказваецца за абняцьце ўлады, а левае лічыць, што ўдзел партыі ў урадзе ў сучасных варунках зьяўляецца непажаданым.

„Daily Herald“ лічыць, што Labour Party прыме на сябе місыю ўтварэньня ўраду, але для таго, каб утрымацца ў улады, не прынясе ў ахвяру свае сацыяльнае праграмы.

Лёйд-Джордж у артыкуле ў аднэй з газэт абгаварвае ўтварыўшуюся палітычную сытуацыю ў Англіі пасьля выбараў. Лёйд-Джордж цьвердзіць, што ня можа быць гутаркі аб коаліцыі паміж лібэраламі і партыяй Працы. Згодна з канстытуцыяй, Партыя Працы павінна ўтварыць урад. Невядома толькі ці партыя Працы захоча прыняць на сябе адказнасьць за ўрад. Партыя Працы ня можа ўтрымаць улады без падтрыманьня лібэралаў, а гэтае падтрыманьне лібэралы могуць даць толькі тады, калі партыя Працы пойдзе на ўступкі, асабліва ў справе нацыяналізацыі вялікіх прамысловых і гандлёвых прадпрыемстваў. У справах безрабоцьця і заграмічнай палітыкі лібэралы згаджаюцца на праграму Партыі Працы.

З Польскага Сойму.

У часе дыскусіі ў Сойме над законам аб асадніцтве і парцэляцыі пасол **Тарашкевіч** (Бел. Кл.) заначыў, што ўрадовы праект зьяўляецца эрзацам зямельнай рэформы, які апіраецца на трох падставах: 1) астаўленьня абшарнікаў, 2) прымусовае пазбаўленьне зямельнай уласнасьці на крэсах, 3) полёнізацыя праз высылку на крэсы польскага насяленьня. Беларускі народ ашуканы, бо заместа зямельнай рэформы атрымаў асадніцтва і полёнізацыю.

Законапраект зьяўляецца правакацыйным, бо хоча кінуць польскі народ на беларусаў і украінцаў, якія гэта добра ўжо разумеюць. Павінен гэта зразумець і польскі народ і спрацівіцца гэтаму. Дзеля гэтага Беларускі Клюб будзе галасаваць проціў законапраекту аб асадніцтве і парцэляцыі.

Інтэрпэляцыя

пасла Б. Тарашкевіча і таварышоў да Міністра Справядлівасьці ў справе забароны пашырэньня „Jednodniówki Akademickiej“,

У Кракаве наложаны арышт на выданьне акадэміцкай моладзі пад загал. „Jednodnówka Akademicka“ з лістапада 1923 г.

Цэнзурай вычыркнуты цэлы рад артыкулаў, паміж іншым вынятка з уступу Фр. Энгельса да твору К. Маркса „Дамашння вайна ў Францыі“, які нават у царскай Расеі талераваўся. Такім-жа спосабам вычыркнуты ўвагі Анатоля Франса і Гэнрыка Барбюса аб расейскай рэвалюцыі, якія ўва Францыі не выклікаюць ніякіх прасовых рэпрэсыяў.

Далучаючы вышэй успомненую „Jednodnówkę Akademicką“ ніжэйпадпісаныя зварочваюцца да пана Міністра з запытаньнем:

1) Ці ведама яму аб вышэйшым?

2) Ці лічыць ён гэтыя рэпрэсыі дапушчальнымі і нязгоднымі з свабодай друку?

Прапазыцыя

Беларускага Клюбу ў справе катаваньня арыштаваных палітычнай і крымінальнай паліцыяй на „Усходніх Крэсах.“

Да нашага Клюбу ўсё ўплываюць скаргі люднасьці Усходніх Крэсаў на дзікае біцьцё і катаваньне праз паліцыю арыштаваных. Не ўваходзячы ў сутнасьць справы арыштаваных—гэта мае вырашыць суд—на падставе пасольскіх дазнаньняў і данясеньняў з правінцыі ўстаноўлена, што палітычная і крымінальная паліцыя, каб вымусіць паказаньні, ужывае сярэднявяковыя спосабы катаваньня. Бьюць па галаве, вуснах, зубах, топчуць зьбітых нагамі, укладаюць алаўкі паміж пальцаў на руках і моцна сьціскаюць. Ад гэткіх мукаў арыштаваны сьцьвярджае ўсялякія віны, якія яму прыпісвае паліцыя, каб толькі спыніліся нялюдзкія мукі. Далей трымалі гэтых скатаваных людзей у вастрогах, каб ня відаць было сьлядоў біцьця. Пасьля доўгага трыманьня ў вастрогах суд пераважна звальняў арыштаваных. Шпіёнства да такой ступені распаўсюджана, што, каб заслужыцца перад начальствам і даказаць службовы спрыт, становіцца профэсыянальна ўжываным зьдзекаваньне над безбароннай люднасьцю.

Люднасьць на ўсходніх крэсах стэрорызавана, пастаяннае біцьцё паліцыяй падазроных зрабілася сыстэматычным. Люднасьць пранікаецца ненавісьцяй да катаў-паліцыянтаў і вывядоўцаў і да ўсяго, што зьяўляецца польскім, уключна да мовы і пісьма польскага.

У апошнія часы мы атрымалі заяву ад бацькоў арыштаваных вучняў Гімназіі ў Вялейцы-павятовай у Віленшчыне з просьбай ратаваць іхных дзяцей. Бацькі паведамляюць нас:

„У пачатку верасьня г. г. арыштавана нашых сыноў і братоў, а іменна: 1) Базыля Апанасавага сына Гердзея, вучня V клясы гімназіі ў Стара-Вялейцы; Базыля Янкавага сына Гердзея, вучня V кл. тэй-жа гімназіі; 4) Тодара Данілавага сына Працука, вучня IV кл. тэй-жа гімназіі і 4) Мікалая Базылёвага сына Сароку, вучня V кл. Праваслаўнай Духоўнай Сэмінарыі ў Вільні. Пасьля арышту ўсе вышэй памянёныя былі пасаджэны ў вастрог у Стара-Вялейцы, дзе іх страшэнна скатавалі. Білі іх ня толькі па ўсяму целу, але па галаве, вушах і нават зубах. Паміж пальцаў укладамі алаўкі і сьціскалі рукі, каб прымусіць прызнацца да прыналежнасьці да нейкіх антыдзяржаўных арганізацыяў, а пасьля перавезьлі некаторых з іх у Вільню на Лукішкі. Ужо колькі месяцаў абіваем парогі п. п.

шок, кроў падхватавае той сыцьцёвы сок, які прасачыўся з кішак у варсінку і нясець яго з сабой і корміць ім усе цела. Частка гэтай сыці, зразумела, што ідзе ў вымя і з яго ў вымі выробляецца малако. Вымя ёсьць таксама залоза, як напрыклад печань.

Гэткім парадкам ператраўляецца ў карове сухі, грубы корм, як напрыклад мякіна, сена, салома і інш. Сьпярша, значыць, карова грубы корм жвець, а пасьля праглатывае і корм пераходзіць па глотцы ў трыбух; з трыбуха корм карова адрыгае назад у рот, пержоўвае яго ізноў (жвець жваку). Перажваны другі раз корм ідзе ўжо па глотцы ў сіта, а з сіта ў кніжку, далей—у сычук і кішкі.

Калі карову карміць жыдкім кормам, напрыклад памыямі, брагай, пойлам, дык жыдкі корм адразу па глотцы пераходзіць цераз сіта ў кніжкі і не застанаўліваецца ні ў трыбусе ні ў сіце. Вось дзеля гэтага вотрубі або муку лепей даваць сухімі, або чуць збрызгаўшы вадой. Калі даць іх у жыдкім пойле, дык адразу па глотцы пойла апыніцца ў кніжцы, або аж у сычуку. А ў гэткім разе мука ператравіцца ня зусім добра і значная частка можа быць неператраўленай. Калі даць муку сухую або чуць мокрую, дык яна пойдзе па ўсіх мяхах ператраўніка і ператравіцца лепей.

Сыцьцёвы сок, папаўшы ў кроў з кішак, йшчэ ня зусім гатовы для будаваньня малака, мяса і цела. Ім трэба йшчэ ачысьціцца, перагарэць або, інакш кажучы, яны павінны далучыць да сябе яшчэ паветра. Для гэтага кроў нясець іх сьпярша да сэрца, а ад сэрца ў лёгкія. У лёгкіх, пры удыханьні жывёлай чыстага паветра, кроў ачышчаецца і толькі цяпер яна ўжо зусім гатова і можа ісьці на будову цела, малака, касьцей і інш. З лёгкіх ачышчаная кроў ідзе ізноў да сэрца, а адтуль расходзіцца па ўсяму целу, пасьля варочаецца ізноў к сэрцу а праз сэрца ідзе ў лёгкія. Сэрца гэта ёсьць нібы помпа, якая пампуець праз сябе благую кроў у лёгкія, ачышчацца, а пасьля з лёгкіх разганяець па усяму целу.

Каб кроў скарэй і лепей ачышчалася, павінна каб карова мела заўсёды сьвежае паветра для дыханьня і каб ў яе здаровыя былі лёгкія.

Сухотныя каровы, таксама як і людзі, худзеюць і ўміраюць ад таго, што у іх хворыя лёгкія, якія ня могуць добра ачышчаць кроў. У цесным, душным хлеве, карова нават з здаровымі лёгкімі будзе худзець і не даваць многа малака, ад таго што ёй мала сьвежага паветра для ачышчэньня крыві.

Колькі патрэбна карове корму на падтрыманьне цела і на малако. Як мы ўжо ведаем, ператраўлены ў вантробах каровы корм ідзець часткай на падтрыманьне жыцьця і рост цела каровы, а частка корму ідзець у вымя, дзе з яго выробляецца малако.

Тая частка корму, якая ідзець на падтрыманьне жыцьця і цела каровы, называецца **асноўным кормам**, а тая частка, якая ідзець на малако, называецца **малочным**, або **дадатковым** кормам.

Ёсьць пошар, які галоўным чынам ідзець толькі на падтрыманьне жыцьця і цела каровы, дзеля гэтага і ўвесь пошар гэты называецца — асноўным. Гэта якраз увесь грубы пошар: сена, салома, мякіна. Вось дзеля гэтага, колькі карову не кармі адным грубым пошарам, усё роўна няма чаго спадзявацца ад каровы многа малака.

На выробатак малака галоўным чынам ідзець увесь лёгкі (сытны) пошар: мука, клінцы, вотрубі. Да малочнага корму трэба залічыць таксама і сыры пошар: буракі, моркву, рэпу і нават бульбу.

Вучонымі і гаспадарамі-практыкамі напэўна дазнана, колькі карове патрэбна асноўнага і малочнага корму. Патрэбнасьць каровы ў асноўным корме залежыць ад яе вялічыні: чым большая і цяжэльшая карова, тым болей яна патрабуець корму і наадварот. Патрэбнасьць малочнага корму залежыць ад таго, колькі карова дасьць малака: чым болей яна даець малака, тым болей патрэбна дадатковага корму. І карменьне правільным будзе толькі тады, калі корм будзе давацца карове **згодна з яе ростам і тым малаком, што яна даець.**

Цяпер можа быць пытаньне: колькі-ж даваць карове корму на падтрыманьне цела і жыцьця, і колькі на выробатак малака або, карацей кажучы: якая **норма** карове патрэбна асноўнага і дадатковага корму?

Перш чым адказаць на гэтае пытаньне, мы павінны вярнуцца крыху назад.

Калі мы вялі гутарку аб складзе корму і яго сытнасьці, дык мы казалі, што ня ўсе кормы маюць аднолькавую сытнасьць для каровы, што ёсьць яны лепшыя і горшыя. Ды і так, з практыкі кожны гаспадар ведае, што канюшына сытней за сена, сена сытней за салому і г. д. Але ня кожны ведае, ў сколькі разоў сена сытней за салому, або канюшына за вотрубі; або колькі трэба даць карове саломы замест 10 фунтаў сена. А ня ведаючы гэтага, ніяк ня можна быць зусім пэўным у тым, што карменьне правільнае.

Каб разьвязаць гэтае пытаньне, вучоныя пачалі шукаць такую мерку, якой-бы пасьля можна было-б мерыць усе кормы. І вось, за гэтую мерку ўзялі адзін фунт мукі рознага збожжа і назвалі гэты **кармовай адзінкай.** Далей сталі цікавіцца, колькі карове трэба даць фунтаў сена замест аднаго фунта мукі. Пасьля доўгай працы дазналіся, што замест аднаго фунта мукі карове трэба даць тры фунты добрага сена. Гэткім парадкам упэўніліся, што адзін фунт мукі маець для каровы столькі сыці, колькі маюць тры фунты добрага лугавога сена. Або інакш кажучы, на кармовую адзінку трэба тры фунты сена.

Далей сталі цікавіцца колькі-ж трэба ўзяць фунтаў саломы, мякіны, бульбы і іншага корму на адну кармовую адзінку, гэта значыць: колькі фунтаў гэтых кармоў паасобку маюць столькі сыці, колькі маець адна кармовая адзінка, або інакш кажучы, адзін фунт мукі. Калі перапрабавалі ўвесь пошар, які толькі даецца карове, дык знайшлі што

Грубы пошар

3	фунты	добрага лугав. сена	роўны	1	карм.	адзінцы
2	„	добрай канюшыны	„	1	„	„
$2\frac{1}{2}$	„	сярэдняй „	„	1	„	„
4	„	балотнага сена	„	1	„	„
4	„	ярной саломы	„	1	„	„
5	„	ржанай „	„	1	„	„
3-4	„	аўсянай мякіны	„	1	„	„
5	„	жытняй „	„	1	„	„
$2\frac{1}{2}$-3	„	сухой вікі	„	1	„	„

Лёгкі (сытны) пошар.

1	фунт	вотрубяў	роўны	1	карм.	адзінцы
1	„	мукі рознай	„	1	„	„
$\frac{3}{4}$	„	какосавых клінцоў	„	1	„	„
$\frac{3}{4}$	„	льняных „	„	1	„	„
1	„	сланэчных „	„	1	„	„

Сыры пошар.

12	фунтаў	усякай лугав. травы	роўны	1	карм.	адзінцы
16	„	„ балотнай „	„	1	„	„
8	„	канюшыны зялёнай	„	1	„	„
10	„	вікі зялёнай	„	1	„	„
6	„	бульбы	„	1	„	„
8	„	морквы	„	1	„	„
10	„	буракоў	„	1	„	„
12	„	рэпы	„	1	„	„

Маючы пад рукамі гэту табліцу, заўсёды можна знаць, які корм і ў колькі разоў лепшы за другі, або колькі аднаго корму можна ўзяць замест другога. У кожным разе мы толькі павінны ведаць, колькі таго ці іншага корму ідзець на адну кармовую адзінку.

(Далей будзе).

Беларуская Цантральная Школьная Рада ў Вільні, маючы на мэце арганізацыю беларускіх пачатковых і сярэдніх школаў, а також беларускіх вучыцельскіх курсаў, аб чым робіцца захады перад Уладай, гэтым зварочваецца да ўсіх настаўнікаў-беларусаў як працуючых ў школах, так і непрацуючых, каб далі аб сабе весткі, запоўніўшы ніжэйпаданую анкету.

1) Імя і прозьвішча.
2) Век, або калі радзіўся.
3) Што скончыў.
4) Стаж (колькі гадоў вучыў і ў якой школе).
5) Ці скончыў беларускія курсы.
6) Як прыгатаваны з полёністыкі.
7) Чым цяпер займаецца.
8) Адрэс.

Запоўніўшы гэткую анкету паводле вышэйпададзенага ўзору Б. Ц. Ш. Р. у Вільні просіць прыслаць яе па адрэсу: Wilno, Wileńska 12—6. Białoruska Centralna Rada Szkolna.

Бел. Цант. Шк. Рада
ў Вільні.

сьледчых судзьдзяў і пракурораў, просячы аб звальненьні дзяцей і братоў нашых, але ўсе нашыя просьбы не далі ніякіх вынікаў і дзеці нашыя і далей мучацца ў вастрогах у холадзе, голадзе і брудах.

Некаторым з нас адмовілі нават права бачыцца з імі ў вастрозе. Тодар Брацук з прычыны цяжкіх вастрожных варункаў у Вільні моцна захварэў на плеврыт".

Біцьцё і катаваньне арыштаваных, трыманьне нявінаватых у вастрогах у працягу даўжэйшага часу стварае на Усходніх Крэсах атмосфэру бясправўя і самаволі дзяржаўнай паліцыі, тым больш павінна быць асуджана і спынена праз уладу, бо стасуецца да вучнёўскай моладзі—будучыні кожнага народу.

Прыймаючы пад увагу вышэйшыя факты, а таксама рад іншых надужыцьцяў дзяржаўнай паліцыі, аб якіх гаварылася ў папярэдніх прапазіцыях

Высокі Сойм захоча ўхваліць:

Заклікаецца Урад:

1) Да неадкладнага ўдзяленьня Сойму высьненьняў у справе біцьця праз Дзяржаўную Паліцыю арыштаваных.

2) Да распачацьця адпаведных крокаў з мэтай спыненьня самаволі паліцыі.

Варшава 14 сьнежня 1923 г.

З газэт.

Аб упадку ўраду Вітаса.

Неспадзяваны ўпадак хіена-пястоўскага ўраду, выкліканы выхадам з урадовае большасьці групы польскіх сялянскіх паслоў, быў для польскіх нацыяналістаў „громам з яснага неба": ён аглушыў іх. Але аглушэньне звычайна хутка мінае, і вось эндэцкая прэса пачала энэргічна працаваць, каб яшчэ раз абаламуціць і так доўга баламучанае грамадзянства. Эндэцкія газэты пішуць, што прычынай выступленьня 14 паслоў з „Пяста" была не справа зямельнае рэформы, а... жаданьне недапусьціць аздараўленьня фінансаў Польшчы! Праўда, што так падбрэхваюць толькі дробныя брахунцы з правінцыяльных эндэцкіх лісткоў тыпу ослаўленага „Dzien. Wileńsk." Іогана Обста. Паважнейшыя органы гавораць крыху больш асьцярожна. Так, „Rzeczpospolita" закідае 14 паслом „вархольства" горшае, за злачынства. А „Gaz. Warsz." кажа аб благіх выніках развалу „Пяста" для фінансавае рэформы п. Кухарскага:

> „Сэцэсія ў клюбе „Пяста" спыняе гэту працу. П. Брыль зьніштожыў большасьць у Сойме, на якую апіраўся ўрад. Недасягнутыя асабістыя амбіцыі і стаўляньне клясовых інтарэсаў і выбарных мярнаваньняў вышэй за дзяржаўныя інтарэсы разьбівае фундамант, на якім стаяў урад нацыянальнае большасьці".

Асабліва-ж баліць эндэкам тое, што ў склад новае большасьці ў Сойме ўвойдуць... „нацыянальныя меншасьці".

Вулічны лісток „Gazeta Poranna", ап'янеўшы ад злосьці, выклінае сэцэсіянераў... Ды хіба ад гэтага ім нічога не папраўляе!

Левыя газэты, наадварот, вельмі спакойна абгаварываюць факт упадку ўраду п. Вітаса, чаго гэтак доўга дабіваліся і што даўно прарочылі. „Robotnik" піша:

> „Ад першае часіны гэтага бясслаўнага, катастрафальнага ўраду—дзень за днём—зьбіраўся забойчы абвінавальны матар'ял проці яго. Увесь гэты пэрыяд $6^1/_2$ месяцаў — гэта абраз спусташэньняў і катастроф, ды горшаньня што раз болей палажэньня ў-ва ўсіх галінах жыцьця".

> „Крызіс стаўся фактам. Крызіс гэты нязвычайна цяжкі з увагі на страшэнна пужаючую спадчыну па хіена-вітасоўскім урадзе і да вялікае блутаніны ў парляманцкіх сілах. Адно пэўнае, што ўпадак ураду п. п. Вітаса—Корфантага падыйме духова падупаўшае грамадзянства. Адстаўка гэнага габінэту—гэта паварот налева, гэта перасоў пункту цяжару ў кірунку дэмакратыі местаў і вёсак".

„Kurjer Poranny" гэтак характарызуе стары ўрад:

> „Найвыдатнейшыя таленты, найбуйнейшыя энэргіі нічога ня варты, калі на іх нарастае жаданьне асабіста разбагацець і гешэфтмахерства, калі яны пазбаўлены этычных скрупулаў і знаходзяцца ў залежнасьці ад жыруючых, ці зьбіраючыхся жыраваць на нашай зямлі чужых ці сваіх драпежнікаў. Урад, зложаны з падобных „талентаў", не абміне страшэннага закіду, што ён зьяўляецца „урадам няшчасьця і катастрофы, нацыянальнага паніжэньня і ганьбы", кажучы славамі п. Тугута, сказанымі 12 кастрычніка".

З увагі на інтарэсы працоўных масаў Польшчы, трэба толькі цешыцца, што скінуты ўрад ня меў часу зарганізаваць аружныя сілы польскіх фашыстаў, хаця, як паказывае „Przegl. Wiecz.", у нейкім люблінскім кляштары ўжо адбылося прывязаньне да прысягі сяброў чорнасоценнае баявое арганізацыі „Pogotowie Patriotów Polskich".

У пару прыйшоў канец панаваньня „Хіены"!...

З УСЯЕ БЕЛАРУСІ.

ХРОНІКА.

Якія даляры варта набываць. У зьвязку з пастаянным спадкам польскай маркі люднасьць у гарадох і ў правінцыі стараецца набываць цьвярдую і сталую валюту, найбольш амэрыканскія даляры. Дзеля таго, што амэрыканскі даляр заваяваў сабе з гэтай прычыны хоць неафіцыяльнае, але сталае права грамадзянства, важна кожнаму ведаць ніжэй паданае:

Амэрыканскі Урад, хочучы сабраць раней выпушчаныя даляры, мае на мэце сабраць іх у працягу шасьцёх месяцаў. Звароту падлягаюць даляры, якія маюць надпіс „The Confederate States of America". Важнымі і надалей, гэта значыць, і пасьля шасьцёх месяцаў зьяўляюцца даляры з падпісам „*The United States of America will*",

У Беларускім Пасольскім Клюбе адбыліся перавыбары прэзыдыуму. Старшынёй Клюбу выбраны зноў пасол Бр. Тарашкевіч, сябрамі прэзыдыуму пасол Рак-Міхайлоўскі і сэнатар Багдановіч.

Паседжаньне Цэнтр. Беларускай Школьнай Рады адбылося ў нядзелю 16 гэтага сьнежня. Пасьля выбараў прадстаўнікоў у Нацыянальны Камітэт (паслы кс. Станкевіч і М. Кахановіч), выбрана камісія для апрацаваньня паправак да Статуту, якія будуць унесены на разгляд чарговага Агульнага Сходу Т-ва. З дакладу сэкрэтара Рады высьнілася, што вучыцельства горача адклікнулася на анкету Школьнай Рады і ўжо прыслалі адказы 48 вучыцялёў.

Вучнёўскі Інтэрнат пры Віленскай Беларускай Гімназіі паведамляе, што ў інтэрнацэ ёсьць шмат вольных месцаў. Вучні, якія жадаюць жыць у інтэрнацэ, павінны зварочвацца да загадчыцы інтэрнату пані Шалешка. Інтэрнат занова адрэмантаваны.

Вечарына. У нядзелю 16 гэтага сьнежня вучнямі Віленскай Беларускай Гімназіі была пастаўлена першы раз у Вільні „Пінская Шляхта" В. Дунін-Марцінкевіча. Збор ад вечарыны йдзе на карысьць незаможных вучняў гімназіі.

Весткі з вёскі.

М. Дзятлава, Слонімскага пав.

Астатнімі часамі ў районе нашага мястэчка опэруе нейкая разбойніцкая банда, якая, маючы аружжа, ня толькі бязьлітасна рабуе нашае сялянства, але вельмі часта забівае на сьмерць. Так напрыклад: гэтаю вясною ў вёсцы Клебанавічы забілі амэрыканца з жонкаю, начнога вартаўніка, а другога цяжка зьбіўшы, ўцяклі. 23 лістапада гэтага году ў вёсцы Савіч начною парою бандыты напалі на амэрыканца Тодара Лябёцкага. Зламалі ў хляве замкі, вывялі коней і хацелі ўцякаць. Але прачнуўшыся гаспадар пачаў страляць з рэвольвара. Бандыты ў свой чарод пачалі адстрэльвацца. Гэтую страляніну пачулі паліцыянты з м. Дзятлава і пасьпяшылі ў вёску. Бандыты, ўбачыўшы паліцэйскіх, кінулі коні, а самі ўцяклі.

Падобныя навінкі ў нас здараюцца што тыдзень. Нашае сялянства, перажыўшы ваенныя нягоды, да шчэнту зьбяднеўшы і змогшыся не пасьпела вольна дыхнуць, як новая хваля, хваля бандытызму заліла наш край.

Пасьля кожнага такога налёту паліцыя, шукаючы бандытаў, арыштоувае ні ў чым непавінных сялян, садзіць у каталашку, а бандыты як гулялі, так і гуляюць.

Н. Ж.

Адкрытае пісьмо

Да п. Камэнданта Паліцыі м. Вільні.

2 Сьнежня г. г. вечарам, паліцыя 3 округа м. Вільні ўварвалася да Беларускага Грамадзянскага Сабраньня з рэвольварамі ў руках і патрэбавала ад прысутных сяброў і іх гасьцей грошы. Калі сябры Сабраньня запратэставалі, дык тады паліцэйскія зрабілі вобыск і адбіралі грошы: пры гэтым пабілі некаторых гасьцей рэвольварамі, а затым ўварваліся ў габінэт прэзыдыума, сілай адабралі ад дзяжурнага старшыні ключ, адчынілі пісьменны стол, з каторага забралі сем калодаў карт, алавок і паперу прэфэрансавую.

Ці ведама аб гэтым пану Камэнданту Паліцыі, і калі ведама, то што зроблена, каб укараць віноўных?

Прэзыдыум Бел. Гр. Собраньня
Валэйша.

Курс на грошы.

Варшава, 17-га Сьнежня.

(Офіцыяльна).

Даляры	5.800.000
Фунты штэрл.	25.425.000
Франкі франц.	307.000
Франкі швайц.	1012.000
Франкі бэльгійск.	266.000
Ліры італьян.	252.250
Польскі злоты	900.000

Рэдактар-Выдавец **М. Шыла.**

Друкарня **Левін і Сын.** Вільня, Нямецкая 22.